

Meer bos in Zuid-Holland

J. Borgman

*Lid van Gedeputeerde Staten van
de provincie Zuid-Holland*

Inleiding

De Randstad Holland en met name Zuid-Holland heeft een groot tekort aan bos. Een flinke vergroting van het aantal ha bos is noodzakelijk. De overheden dienen daar snel aan te werken. Ik zal proberen dit centrale thema op enkele manieren uit te werken. Namelijk door middel van een functionele benadering, waarbij de diverse aspecten van het bos aandacht krijgen. Een benadering vanuit de ruimtelijke ordening en een mengeling, zo u wilt een confrontatie, van beide benaderingen. En tenslotte iets over verdere bestuurlijke aanpak van de Randstad-groenstructuur.

Onder bos versta ik een min of meer natuurlijke levensgemeenschap van planten en dieren, waarbij boomvormende soorten sfeerbepalend zijn. In het bos is het beheer gericht op een duurzame instandhouding.

Enige functies van het bos

Recreatieaspecten van het bos zijn in de dichtstbevolkte provincie van Nederland (gemiddeld meer dan 1000 inwoners per km²) erg belangrijk. Het ITS (Instituut voor Toegepaste Sociologie) onderzoek "De voorkeur voor intensieve en extensieve openluchtrecreatie" heeft uitgewezen dat extensieve recreatie in de beleidsvoering onderbelicht is geweest (bos biedt ook vele mogelijkheden o.m. voor extensieve recreatie); dat velen

(bijna tweederde van de ondervraagden) regelmatig naar bossen gaan; dat recreatie in het bos door meer dan tweederde van de ondervraagden graag wordt bedreven; dat recreatie in bossen de meest populaire vorm van openluchtrecreatie is. De extensieve recreatie en hiermee de bosrecreatie kan nog belangrijker worden. De mate waarin het bos een functie vervult voor de openluchtrecreatie hangt af van de ligging ten opzichte van de woongebieden, de ontsluiting, de aantrekkelijkheid van het bostype en het voorzieningenniveau. Als dagcapaciteit van bos kan men denken aan 10-25 pp/ha. Een en ander afhankelijk van voorzieningen en open plekken (hierop wordt nog teruggeko-

Ook de *natuurbeheersaspecten* van het bos zijn in een verstedelijkte provincie als Zuid-Holland van groot belang. Uit de landelijke milieukartering en uit de zgn. Bolwerkkaart blijkt dat Zuid-Holland schaars is bedeed met natuurelementen die nationaal van belang worden geacht. Gezien de verstedelijking, de kastuinbouw, de intensieve akkerbouw en weideveeteelt is dit overigens voor de hand liggend. Door middel van aanleg van bos zou deze achterstand enigszins kunnen worden ingehaald.

In Nederland is de climax van de natuurlijke vegetatieontwikkeling (het eindstadium, als de mens niet ingrijpt) vrijwel overal bos. Dit zou

dan een gevarieerde en complexe levensgemeenschap zijn. Juist op de vruchtbare klei- en klei op veengronden zouden m.i. interessante bossen kunnen ontstaan. Maar ook deels door de mens beïnvloede bossen vormen gemeenschappen die worden gekenmerkt door een eigen natuurlijk milieu waarin zich spontaan planten en dieren hebben gevestigd. Vanuit natuurbeheer lijkt een omvang van ca. 100 ha noodzakelijk voor het optimaal in stand houden van het bos. Voor een bepaalde ontwikkeling van de fauna (herpen, roofvogels) zou een groter areaal noodzakelijk zijn. Dan zouden ook rustkernen kunnen ontstaan. Voor de grotere bossen zal in Zuid-Holland slechts zeer beperkt ruimte zijn. Zoals bekend is het vroegere Holland voor een belangrijk deel begroeid geweest met natuurlijk moerasbos.

De landschappelijke aspecten van het bos zijn tweeledig:

- a) de landschappelijke beleving in het bos
- b) het visueel manifesteren van het bos als landschapselement in zijn omgeving.

Het typische kenmerk van de landschappelijke beleving in het bos is de afwisseling. Door open plekken kunnen interessante randeffecten ontstaan. Het is bekend dat de randen van bossen recreatief voor velen interessant zijn. Overigens ook ten aanzien van de aanwezigheid van een groot aantal plantensoorten en een grote variatie in de

Het bosgebied "de Bleiswijkse Zoom" biedt zowel open terreinen met grasvelden, water en bos-op-afstand als ook . . .

fauna genieten de bosranden bekendheid. Verder kan afwisseling worden bevorderd door variatie in soorten (loofhout vs. naaldhout), door omlooptijden etc. Vanwege het tweede landschapseffect kan bos een functie vervullen in het geden van verstedelijking, bijvoorbeeld in bufferzones tussen stadsgewesten en in het tegengaan van nadelige visuele invloed van verstedelijking. Door middel van beplanting en bebossing kan de bestaande landschapsstructuur worden versterkt.

De *houtteeltaspecten* zijn in een druk bevolkte provincie van minder belang. Ze zijn wel belangrijk om de beheerskosten van het bos te verlagen. Produktiebos kan de beheerslasten van dat deel van het recreatiegebied met ongeveer een

kwart verlagen. Ook gezien de toename van houtverbruik in Nederland en het mondiale houttekort, lijkt het zinnig met houtteelt rekening te houden.

Klimaatbeïnvloeding. Als zodanig kan bos ook een belangrijke functie vervullen. Zeker in de winderige kuststreek is luwte en beschutting ook voor de recreant van belang. Dit nog afgezien van microklimatologische invloeden, zoals: koeler in de zomer en iets mildere temperatuur in het winterse bos.

Bufferfunctie. Het is bekend dat er bij de bevolking gemiddeld genomen een grote weerstand bestaat tegen het kappen van bomen. Een bosgebied kan juist daardoor in een door verstedelijking bedreigd gebied een belangrijke buffer vor-

men, afgezien van de bovengenoemde visuele schermfunctie.

Bos in ruimtelijke ordening

Uit het TNO-onderzoek Regionale woonvoorkeuren (1978) blijkt dat de woonvoorkeur naast de mate waarin een woning kan worden verkregen idealiter vooral wordt bepaald door de kwaliteit van milieu, landschappelijke aantrekkelijkheid, waarbij dan vaak bos wordt genoemd. Uit dit onderzoek blijkt dat heel wat ondervraagden uit de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland om deze milieukwaliteiten zouden willen verhuizen naar oostelijke en zuidelijke provincies. Door de aanleg van bos als onderdeel van het creëren van een wervend woonmilieu zou dus de bevolkingsontwikkeling ge-

... de geborgenheid van een al bijna overkuifd fietspad. De beheerskosten van een beplanting zo dicht op de weg zijn overigens wel hoog.

concentreerd kunnen blijven in de Randstad. Ook de recreatieontwikkeling kan dan worden gericht op de Randstad zelf. Hierdoor kan de mobiliteit en hiermee het energieverbruik worden verminderd. Dat zijn heden ten dage belangrijke doelstellingen. In de streekplannen van Zuid-Holland wordt dan ook aangegeven dat de ontwikkeling van bos en beplanting noodzakelijk wordt geacht. (In het kader van ontwikkelingszones dagrecreatie in Zuid-Holland-West, -Oost, en Rijnmond en Zuid-Holland—Zuid). Volgens het bij sommige streekplannen behorende programma zouden in bepaalde zones boswachterijen tot ontwikkeling moeten worden gebracht ('s—Gravenwoude). In het streekplan Zuid-Holland-West van

1977 is bovendien een zgn. groene dooradering voorgesteld:

— gelijktijdig en in samenhang met verdere verstedelijking het groene dooraderingspatroon tot uitvoer zou moeten worden gebracht;

— gelijktijdig en in samenhang met enerzijds de verdergaande verstedelijking en anderzijds het groene dooraderingspatroon recreatiegebieden in uitvoering zouden moeten worden genomen.

In het streekplan Zuid-Holland-Oost zijn naast de regionale recreatiegebieden beplantingszones aangegeven in een aantal gemeenten om de nadelige visuele invloed van verstedelijking tegen te gaan. Deze beplantingselementen zouden in overleg met de belanghebbenden in het bestem-

mingsplan moeten worden uitgewerkt.

In het streekplan Zuid-Holland-Zuid zal de bufferzone Rotterdam Drechtsteden nader vorm krijgen en de geleiding van het stadsgewest Drechtsteden nader worden uitgewerkt. Uit het provinciale ruimtelijke beleid van Zuid-Holland blijkt dus dat er pas tot verstedelijking zou kunnen worden overgegaan wanneer deze is „Ingebied" in beplanting. Over de bestuurlijke problemen die allemaal om de hoek komen kijken om dit werkelijk ook te realiseren spreek ik nu niet uitvoerig. Ik wijs alleen op de financiële problemen, de kwestie van grondverwerving en de verschillende overheden die hetzelfde doel willen/moeten hebben.

Brede bermen en grotere lijnen langs een weg voor auto's. Links op de voorgrond zuiver eikenbos voor een populierenopstand; rechts esdoorn.

Het provinciale ruimtelijke beleid en het ruimtelijk beleid van de rijksoverheid loopt op papier in ieder geval wel parallel. De regering heeft immers reeds in de verstedelijkingsnota het beleid geformuleerd van het tot stand brengen van een groenstructuur als tegenhanger van de verstedelijkingsstructuur. Dit beleid is inmiddels door het Parlement akkoord bevonden.

In de Nota Landelijke Gebieden is dit beleid wat verder uitgewerkt. In de zgn. gebieden onder stedelijke invloedssfeer, waarin stedelijke en bestaande (landelijke) ruimtegebruiksfuncties verweven moeten worden, dient een Randstadgroenstructuur tot stand te worden gebracht. In deze groenstructuur worden de voorzienin-

gen voor openluchtrecreatie dicht bij de stad gebracht. Deze groenstructuur zou, aldus de Regering, een drietal functies moeten hebben:

a) de geleidingsfunctie die het mogelijk maakt de ruimtelijke structuur van de verstedelijking te ondersteunen. Deze is bepalend voor de ruimtelijke ontwikkeling van de Randstad.

b) het opnemen van die stedelijke functies die naar hun aard in de groene ruimte een plaats kunnen krijgen. Deze functies dienen op elkaar zowel als op de functies van het landelijk gebied te worden afgestemd;

c) het veiligstellen van het landelijk gebied. Dit zal enerzijds bereikt moeten worden door aan verstedelijking beperkingen op te leg-

gen, anderzijds door maatregelen ter versterking van de functies van het landelijk gebied.

In het kader van deze Randstadgroenstructuur moet de oppervlakte bos in het Westen van het land worden vergroot met 10.000-12.000 ha. Het is dus zaak dat deze functies en de ontwikkeling van bos hierbij worden uitgewerkt. In een studienota heeft de Provinciale Planologische Dienst geprobeerd dit rijksbeleid binnen de beleidsmarges van de streekplannen uit te werken. Ik geef hiervan een korte samenvatting.

Allereerst is een suggestie gedaan om de oppervlakte van 10.000-12.000 ha bos te verdelen over de provincies die betrokken zijn bij de Randstadgroenstructuur

(Zuid-Holland, Noord-Holland en Utrecht). Reeds uit de kaart structuurschets Landelijke Gebieden kan worden afgeleid, dat een groot deel van Utrecht gericht zal zijn op de Utrechtse Heuvelrug, terwijl een deel van de noordvleugel van de Randstad gericht is op de duinbossen. Deze indruk is onzerzijds getoetst door na te gaan hoeveel ha bos per kern van meer dan 30.000 inwoners zou moeten worden aangelegd. Er is een poging gedaan een objectieve maatstaf te vinden. Hierbij heeft als richtlijn gegolden dat binnen 5 km van deze woongebieden, eventueel in aanvulling op de bestaande beplanting, een boscomplex van 100-200 ha zou moeten worden gerealiseerd en dat per stedelijke agglomeratie in de Randstad een gelijkwaardigheid aan bosvoorziening binnen 30 km wordt gehaald. De indruk blijkt dan te worden bevestigd. Binnen Zuid-Holland zou dan zo'n 10.000 ha bos moeten worden gerealiseerd. De overige 2000 ha zou vooral ten behoeve van het Amsterdamse Stadsgebied moeten worden aangewend.

De rol van het bos in een verstedelijkt Zuid-Holland

Welke rol kan het bos spelen in het verstedelijkte gebied van Zuid-Holland? Bij het beantwoorden van deze vraag ga ik uit van de functies van het bos, zoals die aan het begin van het verhaal zijn onderscheiden en mijn schets van de ruimtelijke ordening.

De *landschappelijke aspecten* van het bos in relatie met de stedelijke structuur van de Randstad kunnen als volgt geleed worden gezien (zie schema).

Naarmate het niveau van de interstedelijke ruimte toeneemt d.w.z. meer stedelijk van karakter wordt, zou de inrichting en de beplanting intensiever moeten worden. Op

I	Randstad	Centrale open ruimte
II	Stadsgewesten	
	stadsgewest Rotterdam	Midden Delfland
	stadsgewest Den Haag	
	stadsgewest Rotterdam	Oost IJsselmonde
	Drechtsteden	
	Agglomeraties, steden en dorpen	
	Leidse agglomeratie	Duivenvoorde
	Haagse agglomeratie	
	Haagse agglomeratie	Haaglanden
	Zoetermeer	
	Rotterdam	
	Den Haag/Rijswijk, Delft	Stadslandschap Rijswijk
III	Stadsdelen	b.v. Haagse Bos

deze wijze zou recreatieopvang en tegengaan van visuele invloed van verstedelijking toenemen naarmate de interstedelijke ruimte een hogere rangorde krijgt. Een stadsrandbos heeft andere functies dan een bos meer naar de open ruimte. Deze bossen zullen dan ook duidelijk verschillen in opzet, onderhoud, uiterlijk enz. Een bos in de weide kan veel meer een geleiding vertonen, veel meer verwevenheid met het bestaande landschap. Zie het Loetbos en de Reeuwijkse Hout tegenover bijv. een Broekpolderbos. In de gebieden met een lagere rangorde ligt dus het accent op het aanbrengen van beplanting verweven met bestaande ruimtefuncties.

De *recreatie-aspecten* van het bos in relatie met de opvang van stedelijke functies door de Randstad groenstructuur.

In het herkomstgebied van eventuele recreanten in een toekomstige Randstadgroenstructuur zullen in 1985 globaal 2,3 mln. mensen wonen. Voor deze mensen zullen landrecreatievoorzieningen, onder meer door middel van bossen, worden gerealiseerd. De Provincie voert hierin reeds een voortvarend beleid (Rotterdam/Oude Maas/Brielse Maas/Reeuwijkse Plassen en omgeving). Uitgaande van uitvlieg percentages en voorkeuren voor landrecreatie kan worden gesteld, dat 200.000 recreatieplaatsen (dagca-

paciteit) moeten worden gerealiseerd.

Wanneer de bestaande recreatiemogelijkheden in de beschouwing worden betrokken, betekent dit, dat nog voor 125.000 recreatieplaatsen voorzieningen moeten worden getroffen. Wanneer bovendien geprobeerd zou worden om deze recreatiemogelijkheden dicht bij de stad (bijvoorbeeld op fietsafstand) te doen realiseren, kan op basis van dit afstandskriterium een voorkeurskaart voor recreatiebos worden opgesteld. (Zie studienota Randstedelijke groenstructuur in Zuid-Holland).

De *natuur- en produktieaspecten* van het bos in relatie met het behoud van bestaande ruimtegebruikfuncties van het landelijk gebied.

De huidige natuurwaarden in het gebied dat voor de ontwikkeling van de Randstadgroenstructuur in aanmerking komt betreffen vooral de waarden van de duinen, van extensief beheerde weidegebieden en van bestaande bos- en landgoedgebieden. Deze gebieden worden ook om landschappelijke redenen (ontstaansgeschiedenis; landschapsstructuur) waardevol geacht. Deze gebieden zouden dus zowel om landschappelijke als om redenen van natuurbeheer gevrijwaard dienen te worden van te sterke bebossing.

De potentiële natuurwaarden kunnen door middel van beplan-

RANDSTEDELIJKE GROENSTRUCTUUR
GEBIEDSWAARDERING
GROTE BOSLOKATIES

LEGENDA:
8 = ZEER HOOG
.
.
.

4 = HOOG
.
.
.
0 = NEUTRAAL
-2 = SLECHT
P.P.P. ZUID-HOLLAND

ting en bebossing verder worden ontwikkeld. Bij de plaatskeuze van deze zgn. natuurbouwprojecten zou men zich moeten laten leiden door de gebieden waar thans slechts geringe natuurwaarden aanwezig zijn, bijv. akkerbouwgebieden, sterk verstoorde weidegebouwen, gebied verstoord weidegebouwen, glastuinbouwgebieden en stadsranden.

Bij het behoud van de bestaande agrarische ruimtegebruiksfuncties speelt een rol of deze functies stabiel zijn of niet. De stabiele functies zouden in stand kunnen worden gehouden om agrarische doelstellingen te realiseren. De instabiele functies zouden daarentegen wellicht door middel van beplanting ook een recreatief functie in de vorm van recreatief medegebruik kunnen krijgen. Hierdoor wordt de maatschappelijke waarde van het landbouwgebied verhoogd. Wat destabiliserende factoren betreft kan gedacht worden aan: langdurige planologische onzekerheid, versnippering door infrastructuur, hoge grondwaterstand, slechte ontsluiting. Ik sprak reeds over de bufferfuncties van bos. Deze factoren zijn getotaliseerd. (Zie studienota).

Binnen de groenstructuur spelen de houtteeltkundige aspecten ook een belangrijke rol. Evenwel niet in de zin van verhoging van de houtproductie maar in die van verlaging van beheerslasten van het multifunctionele bos dat in de Randstad vooral een recreatief functie zal hebben. Dit aspect van de houtteelt lijkt echter in de ogen van de politici alleen een kans te krijgen voorzover het geen saai en geen eenzijdige bossen worden, maar daarentegen ook voor recreatie, landschap en natuur van waarde zijn. Dat hier mogelijkheden voor zijn moge tijdens de excursie in het schapsgebied van de Rottemeren blijken.

Op basis van de studie van de

verschillende aspecten van het bos kunnen voor bostypes van ca. 200 ha, en voor beplanting verweven met bestaande ruimtegebruiksfuncties, waarderingsskaarten worden gemaakt. Deze waarderingsskaarten vindt u in de studienota. Tijd ontbreekt me daarop in te gaan.

Hoe nu verder?

Wanneer we het beeld van de streekplannen weer terugroepen, dan blijkt dat in de volgende gebieden aan landschapsbouw moet worden gedaan (onder meer om recreanten op te vangen). Een zekere afweging heeft dus al plaats gevonden.

- het gebied ten oosten van Leiden;
- het gebied tussen Leiden, Den Haag, Zoetermeer en Delft (enige stadsrandbossen groeien reeds);
- het gebied tussen het Haagse en Rotterdamse stadsgewest (naar ik hoop komt hier in het kader van de Reconstructie Midden Delftland bos tot ontwikkeling. De eerste stukjes bos groeien ook hier);
- het gebied tussen stadsgewest Rotterdam en dat van de Drechtsteden;
- het gebied ten oosten van stadsgewest Rotterdam. Hiervan komt naar ik hoop, een Krimpenerhout(bos) tot stand in het kader van het recreatieschap; onderdelen ervan krijgen reeds gestalte;
- de gebieden rondom Gouda die in het kader van het recreatieschap Reeuwijkse Plassen en omgeving langzaam tot ontwikkeling komen. (Reeuwijkse en Goudse Hout).

Voor deze gebieden voorzover zij zoals opgemerkt niet in een of ander kader tot ontwikkeling worden gebracht, zouden m.i. landschapsontwikkelingsplannen gemaakt moeten worden. Hierbij zou aan de orde moeten komen de vraag of het bos aaneengesloten dan wel verweven met bestaande

ruimtegebruiksfuncties tot stand zou moeten worden gebracht, de relaties met de verstedelijking, de (on)mogelijkheden voor landbouwkundige ontwikkeling etc. Rijk, provincie en gemeenten zullen de handen ineen moeten slaan.

Op basis van deze landschapsontwikkelingsplannen zouden afspraken gemaakt kunnen worden over de ruimtelijke ordening i.o. de verschillende bestuursniveaus en over de inrichting en het beheer. Eerste besprekingen worden gevoerd. Overigens kunnen we op de uitslag daarvan niet wachten. Het duurt toch al zo lang voordat er een bruikbaar bos ontstaat. De provincie gaat door. Wij hebben vorig jaar vooruitlopend op de nota's van de Randstadgroenstructuur reeds drie proefgebieden aangewezen tot verdere ontwikkeling. Daarin zijn drie proefprojecten aangewezen; voor aankoop van gronden zijn besluiten genomen. Enig krediet is beschikbaar, maar de provincie kan het niet alleen. Rijkshulp is nodig. Ook om bepaalde weerstanden tegen bebossing te overwinnen. Weerstanden uit de kring van natuur en milieu zijn m.i. te overwinnen door zorgvuldige ontwerpen en uitvoering. Namelijk zo dat de natuur rijker en het landschap fraaier wordt. Weerstanden uit agrarische kring door voor bebossing in Zuid-Holland agrariërs meer compensatiemogelijkheden te geven in de IJsselmeerpolders. Bos is in de Randstad harder nodig dan in de IJsselmeerpolders, naar mijn overtuiging. Ik hoop dat op deze wijze op korte termijn een begin kan worden gemaakt met de ontwikkeling van bos in dit sterk verstedelijkte gebied van Nederland.

Samenvatting

De Randstad-Holland en met name Zuid-Holland heeft dringend meer bos op korte afstand nodig.

De grote stedelijke bevolking moet op redelijke afstand (fietsafstand) van het woonmilieu aantrekkelijk bos kunnen aantreffen. Dat is recreatief van belang maar ook om het verschaalde natuurlijke milieu waardevoller te maken.

De verkeersopstoppingen, de stijgende energieprijzen en de noodzaak tot beperking van het autoverkeer dwingen tot meer recreatiemogelijkheden dicht bij de bevolkingsconcentraties. Om de ontwikkeling van een Randstadgroenstructuur met meer bos op een redelijke termijn te realiseren zullen agrariërs uit Zuid-Holland meer kansen in de IJsselmeerpolders moeten krijgen. Als het niet anders kan zal desnoods minder bos in de IJsselmeerpolders moeten worden geplant, om meer bos in de Randstad te kunnen realiseren.

De provincie Zuid-Holland werkt op deze manier met andere overheden hard aan de uitvoering van een beter woon- en leefmilieu, door een nieuwe randstadgroenstructuur.

Struiken schelden hier het pad van de opgaande begroeiing.